

מתוך סדרת הספרים

יהודי כב המועדים

הלכות והליכות בענין "מנהגי יום הפורים" תחפושות – הכאת המן – מנהגי הסעודה – שם ה' במגילה ועוד

מנהגי יום הפורים

נוהגים להתחפש בתחפושות בפורים (שו"ע תרצו ח) ואינו חיוב אלא מנהג ישראל וממין שמנהג ישראל דינא אין לבטל מנהג זה.

רמז לתחפושת מהתורה דאמרינן בגמרא (חולין קל"ב, ב) אסתר מן התורה מנין שנאמר (דברים לא יח) "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא" מכאן רמז להסתרת הפנים בפורים (טעמי המנהגים תתצב, בשם בני יששכר).

טעמים למנהג זה

לפי שהנס היה מלוכש בדרך הטבע ע"כ מכסים את הפנים שלא יראו בגלוי, כלומר שהמאורעות שמסופר במגילה היו י"ב שנים והיו נראים כדרך הטבע ורק בסיומם התברר שהיתה יד ה' שביונה את כל המהלך.

טעם אחר: זכר למרדכי שיצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור (כנה"ג, הובא בא"ר תרצו טו).

טעם אחר: זכר למפלת ושתי שהייתה על ידי תחפושת שבא גבריאל ועשה לה זנב (א"ר תרצו טו).

טעם אחר: לזכר פחד היהודים אשר נפל עליהם ורבים מהם היו מתיהדים [נעשו יהודים] (שפת אמת לקומים מגילת אסתר).

טעם אחר: יש שכתבו טעם לדבר ע"פ דברי התוס' (ר"ה ג, א ד"ה וישמע הכנעני) שהביא את המדרש שמסופר שעמלק התחפש כשבא להילחם עם ישראל במדבר וכן עשו העמלקים במלחמה עם יהושפט (דברי הימים ב, א) זכר לזה אנו מכסים את הפנים (הוספת קצות השולחן ח"ג).

טעם אחר: לפי שיש עניים שמתביישים לבקש צדקה בגלוי וכאשר יתחפשו ולא יכירום יוכלו לבקש ולקבל צדקה (פורים וחודש אדר לר"צ כהן עמוד צו, גינת ביתן, אוצר המנהגים).

טעם אחר: לפי שתחפושת מוסיפה שמחה גדולה (אוצר המנהגים).

טעם אחר: לפי ששנאת עמלק שהוא מצאצאי עשיו נובעת מזה שיעקב לקח את הבכורה מאחיו במרמה על ידי שהתחפש לעשיו ובפורים אנו מתחפשים ומראים להם שהברכות היו ראויים ליעקב ולא גנבם ממנו (ספר התודעה פרק עשירי).

טעם אחר: מתחפשים בבגדי גוים על דרך שאמרו חז"ל "עד דלא ידע", כמו כן בין המתחפשים אין לדעת מיהו זה האם גוי הוא או יהודי (ספר תודעה פרק עשירי).

טעם אחר: לפי שחלק מהאישים הנזכרים במגילה פרושה על פניהם כעין מסכה המכסה את פרצופם האמיתי, אליהו התחפש לחרבונא (כמבואר בפרקי דר"א פרק נ ובילקוט ס' תתנ"ט), כמו כן כשקם המלך בחמתו ממשתה היין (אסתר ה, ו) באו מלאכי השרת ונדמו כאנשים והחלו לקצץ את האילנות, והסבירו למלך שהדבר נעשה בפקודת המן (כנסת יהוקאל).

טעם אחר: יש שביארו על פי מה שאמרו חז"ל (מגילה יב, א) "הם לא עשו אלא לפנים" שהשתחוו לפסל בימי נבוכדנצר, "אף הקב"ה לא עשה אלא לפנים", ע"כ בזמן השמחה בפורים מתחפשים במלבושים שונים ולא ניכר הפנים של מי הוא (ליקוטי מהר"ה בשם בני יששכר חודש אדר מאמר ט ס' י שמביא בשם מהר"ם הגיז).

הכאת המן

בשעת קריאת המגילה משמזכירים את המן נוהגים ל"המותו" ע"י הקשה בשולחן או לדקוע בגללים (שו"ע תרצו יז, משנ"ב שם ס"ק נט).

מתב במדרש אליהו כשאומרים ארור המן או מזכירים שמו ושם אשתו ומכין, עושה הקב"ה שירגישו ההכאות כדי שיקבלו צער גדול יען שכל הבאים לעולם כאילו בימיהם נעשה הנס לפי שאם נעשה עצתו ולא היו באים לעולם, לכן כל הבאים לעולם צרכים לצער ולכן עושה הקב"ה שירגישו ההכאות בהזכרת שמו (מדרש אליהו מבעל שבט מוסר מגילת אסתר עמוד פא).

כעין זה נכתב בספר אסופות כת"י (בהתורה והחיים גודמן עמוד 121) פעם אחת שאל ההגמון מרנגשבורג את רבי יהודה החסיד, למה אתם

דופקים על הכתלים כשאתם מזכירים את המן. אמר לו, כל דפיקות שאנו דופקים כך השדים דופקים לו בניהנום. אמר לו מנא לך. אמר לו בא ואראך, הלך עמו והראהו בפתח גיהנום, וראהו שהכוהן, פתח הגמון ואמר, אילו הייתי אצלכם הייתי מסייע לכם להכותו.

טעם אחר: דכתיב (שמות יו"ד) "מחה אמחה את זכר עמלק" וכן כתוב (במדבר כד י) "תמחה את זכר עמלק" ומחה מלשון הכאה, ועל ידי שמכים אנו מוחים את המן שהוא מזרע עמלק (ש"ע שם יז).

טעם אחר: מכים בשביל התינוקות שלא יודעים לומר שם רשעים ירקב כי חייבים אנו לומר כן כשמזכירים רשע כדאיתא בירושלמי (פ"ד דמגילה) כי הוי ממי להמן בפורים אמר ארור המן וארורים בניו לקיים מה שנאמר (משלי פרק י פסוק ז) "שם רשעים ירקב" (ספר המנהגים לרבינו איזיק מירנא בהנהג"ת המנהגים פורים אות נה).

טעם אחר: כתב החת"ס ונראה לי המעם להרעיש ולבלבל אוזן השומעים, שלא ישמעו שם זה המחוי האגני. ובשו"ת מילי דאבות (ח"ג סימן יג) הוסיף לבאר מרבו החת"ס. דהקשה שמעולם לא זכה עמלק שיזכר שמו כ"כ פעמים רק ע"י קריאת המגילה... וא"כ לא נמחה שמו בו, ולכן אנו מרעישים ומקשקשים לומר, אני איני רוצה לשמוע שם זה כלל אבל מה נעשה ההכרח עלי. והכל הוא להראות שאין אנחנו רוצים לשמוע שם זה (החת"ס בהג' על הש"ע סי' תרצ כ).

טעם אחר: דכתיב במגילה נ"ד פעמים המן, ובא רמז "מחה תמחה" שנ"ד פעמים תמחה אותו כמנין תמחה עם הכולל (אגרת הלכות).

טעם אחר: לפי שראו חכמים אורך הגלות וחששו שמא יקום מלך מאומות העולם וירצה לגזור גזרות רעות כגזרת המן לכן הנהיגו זה הפרסום בשמחה ובהפלגה [ברחובות ובשווקים] למען ישמעו הגוים קול רעש גדול ודברים משונים וישאלו על מה ראו ככה ומה הגיע אליהם ויגידו להם ענין המן ויקחו מוסר (מהויק ברכה לחיד"א קונ"א לסימן תרצ).

בגדי שבת

לובשים בגדי שבת ויו"ט בפורים (רמ"א תרצה ב, משנ"ב שם ס"ק ג), **והטעם:** לפי שנאמר באגרת הראשונה של מרדכי ואסתר (אסתר ט' יט) "לעשות אותם ימי משתה ושמחה" (מעבר יבוק).

טעם אחר: זכר ל"ותלבש אסתר מלכות" (אסתר ה' א) וזכר למה שנאמר (אסתר ה' ו) "ומרדכי יצא לפני המלך בלבוש מלכות" (כה"ח תרצה ג).

טעם אחר: מפני קבלת התורה המחודשת בפורים כדברי הנמרא (שבת פה, א) "הדר קיבלוה בימי אחשורוש" (מהויק ברכה לחיד"א).

בקיצור שולחן ערוך (קמ"ד) כתב שיש ללבוש בגדי שבת לכבוד קריאת התורה, **ויש שכתבו הטעם:** לכבוד היום, דאמרו חז"ל מובא במדרש (מדרש משלי מ, ב, ירושלמי מגילה פרק א ה"ה) "שכל המועדים עתידים להתבטל, וימי הפורים אינם בטלים לעולם" (ועד לחכמים ענין פורים).

בגדי יו"ט: בספר עבודת הקודש כתב שא"צ בגדי יו"ט וסני בבגדי שבת (פרשת זכור עיין שם הטעם).

זמן הלבישה

נכון ללבוש מבערב (משנ"ב תרצה ס"ק ג), **והטעם:** לפי שהיום הולך אחר הלילה (ספר אורה ושמחה עמוד יז).

טעם אחר: לדברי הבה"ח (תרצה ג) שהטעם בבגדי שבת זכר ל"ותלבש אסתר" וכו', וזכר "למרדכי יצא" איך יתכן לקרוא פסוקים אלו בלבוש חול (קובץ בית אהרן).

המן טש (אוזני המן)

יש שאוכלים מאפה עם שלוש קצות הנקרא המן טש, **והטעם:** לזכר שראה המן שלושת אבות מיד תש כוחו, וכתיב (תהילים ע"א) "וכל קרני רשעים תגדע" זו המן "תרוממנה קרנות צדיק" זה מרדכי (ספר מטעמים פורים ב).

טעם אחר: לפי שעד נס של פורים היו רגילים לניסים גלויים כמו מפלת סנהריב וסירא ועוד משא"כ בפורים הנס היה נראה בדרך הטבע שטבע האיש לבטל דעתו לאהבת אשתו, אכן מרדכי ושאר הקרובים למלך ידעו שטבע אחשורוש שלא להזור מדבריו בשום פנים ואופן, והבינו שזה היה נס גדול רק שהיה מוצנע בתוך הטבע אבל עיקרו נס, לזכר זה התקינו הלחמים שעיקרם המילוי מוסתר בתוך הבצק כהצלתם גם מוסתר בתוך הטבע (ספר מנחה וקדושה להגאון רבי ישראל איסר זצ"ל מפונבז' הובא בשלמי תודה סימן לב).

אכילת שומשים

יש הנוהגים: למלאות אוזני המן בשומשומים, **והטעם:** לפי ששומשומים נקרא בלשון אשכנז מהן שהם אותיות המן.

אכילת מאכלי חלב

יש הנוהגים: לאכול מאכלי חלב, **והטעם:** על פי מה שאמרו חז"ל (שבת פה, א) שבימי אחשורוש קיבלו את התורה מאהבה והתורה משולה לחלב (או"ח ספינקא ס"ק ב בשם ספר יפה לב).

מנהגים בסעודה

לעסוק בתורה לפני הסעודה: טוב לעסוק מעט בתורה קודם שיתחיל הסעודה (ש"ע תרצה ב), **והטעם:** לפי שמגידה עליו שלא יארע לו קלקול בסעודה (דרכי משה תרצה ס"ק ב בשם מהר"י ברין).

ללמוד הלכות פסח: מתחילים ללמוד הלכות פסח בפורים מדין שלוש יום קודם החג דורשים בהלכות החג (משנ"ב תכט ס"ק ב).

אמילת זרעונים: יש אומרים שיש לאכול מאכל זרעונים בפורים (שו"ע תרצה ב), **והטעם:** זכר לזרעונים שאכלו דניאל וחבריו בבית המלך (שו"ע שם), דכתיב (דניאל א יב) "ויתנו לנו מן הזרעונים", וזה גם המאכל שאסתר אכלה שנאמר (אסתר ב ט) "וישנה ואת נערותיה לטוב" מלמד שהאכילם זרעונים (משנ"ב תרצה ס"ק יב). ובמחזור מעגלי צדק (דף מ, ב) כתב ולא ראיתי ולא שמעתי לנוהג מנהג זה.

הטעם שיעשו זכר לדניאל: ע"פ הגמרא (מגילה מו, א) שהתך אחד מסריסי המלך שמוזכר במגילה (אסתר ד ה) הוא דניאל (לבוש תרצה ב),

אמילת קרעמלאך: מנהג ישראל לאכול בפורים לביבות הנקראות קרעפלאך ממלאות כבשר, **והטעם:** מפני שביו"ט נאמר שאין שמחה אלא בבשר ויין, אך פורים שהוא יו"ט באיתכסויא שהרי מותר במלאכה, לכן מכסים גם כן את הבשר (נאולת ישראל, לקוטי מהרי"ח סדר ומנהגי ערב יו"ט).

להרבות בנרות

יש להרבות בנרות דכתיב (אסתר ח ט) "ליהודים היתה אורה" (ערוה"ש תרצה ח), **טעם אחר:** דרך שמחה ויו"ט (קשו"ע קמב ה).

שירים של יו"ב

יש ששרים בפורים משירי יו"ב, **והטעם:** לפי דאמרינן פורים כפורים (עיין לוח דבר בעיתו תשסב יד באדר).

הטעם שבקריאת המגילה לא נזכר שם השם

לפי שכל נס פורים לא היה נס גלוי כמו יציאת מצרים שנשתנו טבעי בראשית, אלא הכל היה בדרך הטבע, כל מעשה המגילה נמשך י"ב שנים, וכל מעשה בפני עצמו היה נראה כטבעי לגמרי, ורק בסיום הי"ב שנים ראו שהיתה יד שכיונה את הכל, ורק הקב"ה סיבב הדבר שיצא הנס, לכן שמו מוסתר, (תשובות הגאונים שערי תשובה סימן כא ספר האשכול ח"ב עמוד כ).

טעם אחר: לפי שהדת ניתנה ליכתב גם בספרי מדי ופרס ובזיון שיכתב שמו של הקב"ה בספרם (מרדכי שבת סימן שצו הובא בט"ז שלד א). **יש שכתבו** שהוסיפו שחששו שיתכוונו לאילילים שלהם.

טעם אחר: מפני שעדיין היה לבם נוקפם לכתוב את המגילה משום שלום מלכות כדאיתא בגמרא מגילה (ז, א) "שלחה אסתר לחכמים כתבוני לדורות" (ספר מטעמים פורים ט).

טעם אחר: דכתיב (דברים לא יח) "ואנכי הסתר אסתיר" ר"ל בספר אסתר אהיה בהסתר שם הוי"ה (ספר מטעמים פורים י).

טעם אחר: שלא יאמרו שמצווה לינשא עם האומות, שהרי ה' יתברך הביא נס על ידי נישואי אסתר עם אחשורוש, ולכן היה קשה לחכמים לכתוב המגילה (ספר מטעמים שם יא, בשם ספר נ"ח).

רמז לשם ה': ואע"פ שלא כתוב במפורש רמז לדבר כתוב "היא וכל הנשים יהיו" ראשי התיבות למפרע – י'הו"ה'.

וכן בפסוקים הבאים רמזו שם "הויה" א. ובמלאת הימים האלה" (א, ה), ב. "היא וכל הנשים יתנו" ר"ת למפרע הו"ה (א, כ), ג. "המלך יבא ויבא המן" (ו-ה, ו), ד. "לברו עותה ושתי המלכה" (א, טז), ה. "יבא המלך והמן היום" (ה, ד), ו. "זה איננו שווה ליי" (ה, יג) סופי תיבות למפרע, ז. "כי כלתה אליו הרעה" (ו, ז).

במדרש (אסתר רבה ג י) כתוב שכשמוזכר "המלך" סתם כגון בפרק ב' פסוק ד', ובפרק ו' פסוק א', הכוונה לבורא עולם, שהמלך של מטה עושה את רצונו של מלך שלמעלה.

הטעם שאין המגילה נקראת מגילת מרדכי או מגילת מרדכי ואסתר

שהרי בזכות שניהם נעשה הנס

כיון שאסתר מסרה נפשה כשנכנסה למלך אשר דתו להמית הנכנסים, ואף שגם מרדכי מסר נפשו שלא השתחוה להמן, כיון שלא היה מוכרח לעשות כן והיה יכול להחביא עצמו מראית המן או לבקש רשות מהמלך ללכת לעיר או מדינה אחרת, לפיכך אין זה נחשב כמו המסירות נפש של אסתר, שהיא היתה מוכרחה למסור את נפשה לכן המגילה נקראת על שמה (ר' יונתן איבשיץ ישועה גדולה אסתר ט ל).

טעם אחר: משום שהיא שלחה לחכמים כתבוני לדורות וכיון שהיא נתעוררה שיקבעה לדורות לכן נקראת על שמה (ספר עיני העדה שח"א לר' אליהו הכהן).

טעם אחר: כיון שהיא נתנה את העצה של ג' ימי תענית שעל ידה ניצלו ישראל מן הכליה (שם).

טעם אחר: לפי שחששו לקנאת הגוים לכן תלו הדבר באסתר המלכה שהיא עשתה זאת ולא הם (שו"ת מגיד תשובה ח"ה או"ח סימן מ).

ניתן להשיג

"לב המועדים"

חודש ניסן וחג הפסח

ניתן להשיג בבתי הכנסת ובבית המחבר
רחוב ראב"ד 5 אלעד א"י משפחת לב

052-7668608

לקבלת העלון במייל: lev17382@gmail.com

להערות לתרומות והנצחות: לב ראב"ד 5 אלעד 052-7668608